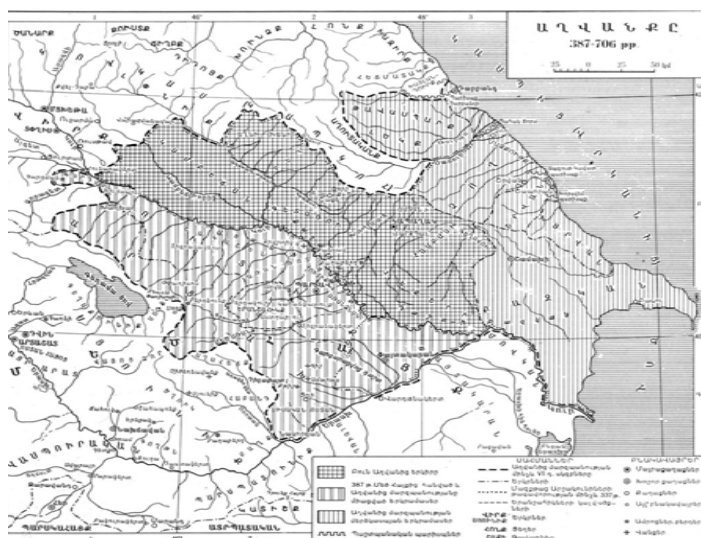

Quarterly

آگا
فضلنامہ

Հայ-իրանական մշակութային և հասարակական եռամսյա հանդես
An International Journal of Oriental Studies

ISSN 1682-5438

شماره ۵۸ تابستان (شهریور) ۱۳۹۳

No. 58, , September 2014

آپاگا فصلنامه بین المللی ایران‌شناسی و ارمنی‌شناسی

شماره ۵۸ تابستان ۱۳۹۳

صاحب امتیاز و مدیر مسئول

ادیک باغداساریان

صندوق پستی شماره ۹۴۸۸-۱۵۸۷۵

تهران - ایران

نشانی اینترنت www.apagaonline.com و www.apagamonthly.4t.com

apaga98@hotmail.com

پست الکترونیکی

ISSN 1682-5438

فهرست

فارسی

جغرافیای اران

ارمنی

ارمنستان در زمان روسیه تزاری و شوروی و استقلال

آینده آن

انگلیسی

در باره معبد موساسیر در ارمنستان

مقالات و دیدگاه‌های مندرج در نشریه لزوماً "بیانگر موضع "آپاگا" نیست.

نشریه در حک و اصلاح مقاله‌ها مجاز است.

مقالات و مطالب رسیده باز گردانده نمی‌شود.

استفاده از مطالب "آپاگا" با ذکر ماخذ آزاد است.

شمارگان ۱۰۰ بها ۵۰۰ تومان

چاپ احسان-تهران چهارراه ولیعصر پلاک ۱۱۴۸

مرزهای جغرافیایی آلبانیا در سده اول پیش از میلاد تا سده پنجم میلادی

دکتر ادیک باغداساریان

بنا به نوشته مولفان یونانی و رومی در این دوره آلبانیا سرزمینی بود در شرق قفقاز که از جنوب با ارمنستان، از شمال با سرزمین سرمت‌ها، از غرب با ایبری هم مرز بود و در شرق آن دریای خزر قرار داشته است. آنچه که از نوشته های مولفان باستان می توان به آن دست یافت این است که رود گر (کورا) مرز میان آلبانیا و ارمنستان بود.

نقشه آلبانیا

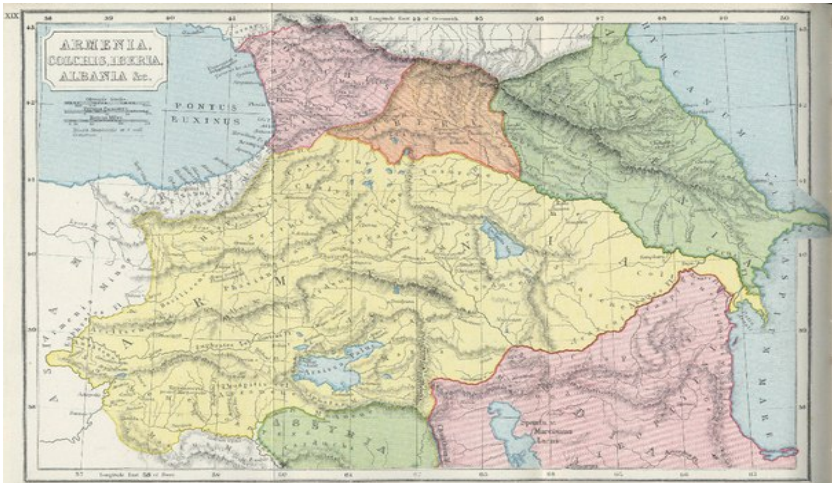

«حد آذربایجان تا دو رود ارس و کر است در ارمنیه...»^۱

پس چنانکه مشاهده می شود این فقیه رود ارس را مرز آذربایجان دانسته است. بدین روال معلوم می شود که شمال رود ارس هیچگاه نام آذربایجان بر اران نهاده نشده است.

در دایره المعارف روسی که چاپ و انتشار آن از سال ۱۸۹۰ میلادی آغاز گردید و در شهرهای سن پترزبورگ پایتخت امپراتوری روسیه و لایپزیک آلمان به چاپ رسید زیر عنوان آلبانیا چنین آمده است:

«آلبانیا نام باستانی سرزمینی است در شرق و جنوب قفقاز میان دریای سیاه و دریای خزر، در شمال ارمنستان که رود گر مرز آن بوده ساکنان این سرزمین همان مردم شیروان کنونی و جنوب داغستان هستند».

^۱ - ابن فقیه. ترجمه مختصر البلدان. تهران ۱۳۴۹. ص ۱۳۹.

به نوشته استرابون: «ارانیان در میان دریا‌های ایبری‌ان (سیاه) و کاسپین (خزر) زندگی می‌کند. در شرق سرزمین آنها به دریا ختم می‌شد و در غرب با ایبری‌ان. در شمال کوه‌های قفقاز و در جنوب با ارمنستان همسایه بودند».^۲

به نوشته استرابون مرز ارمنستان و آلبانیا تا آنجا کشیده می‌شد که آب رود کر و آراکس یا ارس به دریای کاسپین یا خزر ریخته می‌شد.^۳

بر اساس «آشخاراتسویتس» یا «جهان‌نما» اثر آنانیا شیراکاتسی دانشمند ارمنی سده ۷ میلادی آلبانیا دارای ۱۱ بخش بود:^۴

۱- یغنی Yeghni یا خنی Kheni

^۲ - استرابون. کتاب ۱۱. فصل اول.

^۳ - همانجا. کتاب ۱۱. فصل اول، شماره ۵.

^۴ - آنانیا شیراکاتسی. ایروان: ۱۹۷۹. ص ۲۹۱-۲۹۰.

۲- کامبچان Kambechan

۳- بغ Begh

۴- شاکی یا شکی Shaki

۵- گتارو Getaru

۶- خوغماز Khoghmaz

۷- گغاوو Geghavu

۸- هامباسی Hambasi

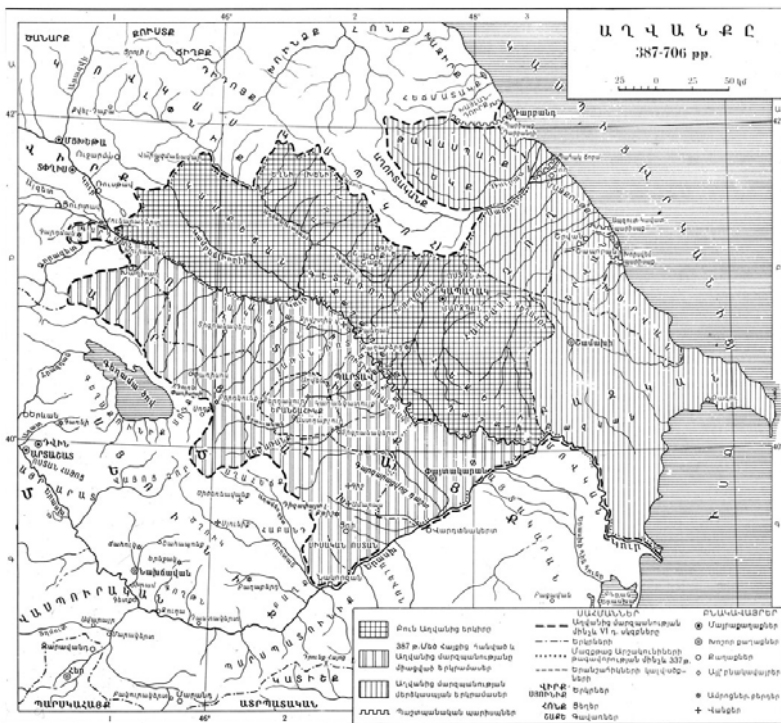
۹- کاپاغاک Kapaghak یا وستانی مرزبان Vostani marzpan

۱۰- کاغاداشت kaghadasht یا کالازور Kaladzor

۱۱- داشت بازکان Dashti-bazkan یا هجری Hejeri

به نوشته شیراکاتسی: «۲۱-مین کشور آسیا آلبانیا بود یعنی آغوانک که در شرق گرجستان قرار داشت. با کوه های سرمتی قفقاز هم مرز بود و تا مرز ارمنستان یعنی حوالی رود کر امتداد داشت. گرچه سرزمین میان اینجا تا رود کر از ارمنستان گرفته شده است. لیکن، با این حال ما سرزمین آلبانیا را که میان رود بزرگ کر و کوه های قفقاز واقع است تشریح خواهیم نمود. و اینان هستند...»^۵.

^۵ - همانجا. ص ۲۹۰.

آلبانیا در منابع ارمنی

و سپس ادامه می دهد: «بسیار ناحیه و دهستان نیز در قلمرو آلبانیا واقع هستند که از ارمنستان گرفته شده اند و آنها اینانند: شاهشن، گادمان، کراتی-پارنس، کوغت، آغوی، تور-کوستاک، وت-روتستاک، روت-پاریسان، کونک بزرگ، ایرانیک بزرگ، پیانک، هارچلانک، پارسکانک،

موخانک، وایگونیک، هاباند کوچک یا سیساکانی کوستاک، وستستاک، بردازور، تری، آران رود تا نقطه تلاقی ارس و کر»^۶.

تاریخنگاران دیگر ارمنی نیز در باره جغرافیای آلبانیا مطالبی نوشته اند از جمله پاستوس بوزاند (سده ۵) و دیگران. با این حال بهترین و دقیق ترین تعریف را آنانیا شیراکاتسی ارائه کرده است.^۷

^۶ - همانجا. ص ۲۹۱.

^۷ - مادر آینده نزدیک ترجمه دقیق و کامل جغرافیای آنانیا شیراکاتسی را به فارسی ارائه خواهیم داد و اشتباهات مارکوارت دانشمند آلمانی را در آن تصحیح خواهیم نمود.

آلبانیا در جریان جنگ ارمنیان با یزدگرد دوم ساسانی در ۴۵۱ م.

از یادداشتهای مورخان ارمنی چنین بر می آید که مرز شمالی آلبانیا را کوه های قفقاز بطور کامل تشکیل نمی دادند بلکه بخشی از آنها با این سرزمین همسایه بود و آن تنها بخش جنوبی کوه های قفقاز بود.

در نزد تاریخنگاران این نظریه نادرست رایج است که سرزمینهای آلبانیا و ماساوت منطبق بوده اند. ما در ارائه آشخاراتویتس به این امر اشاره مفصل تری خواهیم داشت. در تاریخ یک نادرستی دیگر نیز در مورد شمول استان های اوتیک و آرتساخ در آلبانیا است در حالی که اینان بعنوان بخشی از ارمنستان بزرگ و دو استان از استان های ۱۵ گانه ارمنستان با آلبانیا همسایه بودند. در بسیاری از منابع ارمنی آمده است که این استان ها با آلبانیا همسایه بوده اند.

ارمنیان بومی استان های اوتیک و آرتساخ به لهجه ای از ارمنی سخن می گفتند که به لهجه آرتساخی مشهور است و نه تنها ارمنیان این استانها بلکه برخی نواحی و مناطق همسایه از جمله آلبانیا نیز بدان لهجه سخن می گفتند.^۸

آلبانیا به عنوان سرزمین شرقی ارمنستان روابط تنگاتنگی با سایر نقاط ارمنستان داشت. هنگامی که در سال ۳۰۱ مسیحیت به عنوان دین رسمی ارمنستان پذیرفته و اعلام گردید، این مذهب در آلبانیا بعنوان بخش تفکیک ناپذیر از ارمنستان پذیرفته شد و کلیسای آغوانک بنیان نهاده شد و زمانی که مسروپ ماشوتوس الفبای ارمنی را پدید آورد (۴۰۵ م.) و مدارس در نقاط مختلف ارمنستان تاسیس نمود تا کودکان را با خط و کتابت جدید آشنا سازد، در آلبانیا یا آغوانک یا سرزمین های شرقی ارمنستان نیز چنین مدارس تاسیس نمود و این تنها به این علت بود که ساکنان آلبانیا به زبان ارمنی سخن می گفتند.

^۸ - باگرات اولوبابیان. گوشه هایی از تاریخ سرزمین های شرقی ارمن. ایروان: ۱۹۸۱. ص ۱۰۷ -